

Znam kako ću

*i druge laži koje sam
govorila sebi gledajući
svog sina kako pati*

Kristina Kuzmič

Imperativ

Beograd, 2025.

Naslov originala:
I CAN FIX THIS
Kristina Kuzmić

Copyright © 2024 by Kristina Kuzmić

Copyright © 2025 ovog izdanja IMPERATIV izdavaštvo

Za izdavača:
Anđelka Vukanić

Urednik:
Dunja Margušić

Prevod:
Jasna Ani

Saradnica na prevodu:
Milica Gudović

Lektura i korektura:
Vladimir Stokić, Anđelka Vukanić

Dizajn i prelom:
iLearn.d.o.o.

Dizajn korica:
Nenad Ivić

Štampa:
Zlatna knjiga d.o.o. Jagodina

Tiraž:
1000

ISBN 978-86-82630-18-0

Beograd, 2025.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovano, presnimavan, ili prenošen bilo kojim sredstvom – elektronskim, mehaničkim, kopiranjem, snimanjem, ili na bilo koji drugi način bez prethodne saglasnosti autora i izdavača.

Sadržaj

BELEŠKA AUTORKE 9

PREDGOVOR 11

laž #1 Znam kako ću 17

laž #2 Imam sve pod kontrolom 33

laž #3 Ja sam kriva za sve 53

laž #4 Napredak je ravna linija 73

laž #5 Dobri roditelji su nesebični 91

laž #6 Točak koji škripi najviše treba podmazivati 107

laž #7 Informacije vode do jasnoće 123

laž #8 Prekidanje loših navika donosi trenutno olakšanje 143

laž #9 Majka zna najbolje 163

laž #10 Sendvič s ćuftama se ne jede hladan 179

Od Luke 195

ZAHVALNICE 205

Za Džejsi

*Ispričaj priču kako si se popeo na svoju
planinu – možda baš tvoje reči postanu stranica
u nečijem vodiču za preživljavanje.*

MORGAN HARPER NIKOLS

Beleška autorke

Duboko sam dirnuta što se moja knjiga našla na vašoj listi za čitanje. Pisanje ove knjige – prisećanje i pokušaj da opišem težak put koji je moja porodica prošla – bilo je katarzično, a u nekim trenucima i izuzetno bolno. U našoj priči iskreno govorim o suicidalnim mislima, zloupotrebi psihoaktivnih supstanci, samopovređivanju i drugim osetljivim temama.

Ako ove teme probude vaša sećanja ili ranjivosti, podstičem vas da budete nežni prema sebi i da čitate pažljivo. Ako vi ili neko koga volite prolazite kroz teške i bolne trenutke, pozivam vas da potražite pomoć i podršku.

Vama i vašoj porodici šaljem svu svoju ljubav.

Predgovor

Da sam dobila po dolar svaki put kada bi roditelj u mojoj ordinaciji rekao: *Voleo bih da je moje dete došlo na svet s uputstvom* – danas bih bila neverovatno bogata.

Na našu žalost, deca ne dolaze na svet sa priručnikom. Bačeni smo u olujne vode roditeljstva bez vesla i prsluka za spasavanje, što čini da se mnogi od nas osećaju kao izgubljeni na pučini. Pravimo se da znamo šta radimo, ali nas to pretvaranje vodi u mutne vode sumnje i anksioznosti.

Međutim, kad se prepustimo ogromnoj složenosti i nepoznanicama tog putovanja, počecemo da tražimo i prihvatamo pomoć koja nam je očajnički potrebna da bismo preživeli neizbežne potope i strahove na tom putu.

Ukratko: roditeljstvo je jedan od najtežih poslova na svetu – i svakom roditelju je potrebna podrška.

Dok budete pratili put Kristine i njene porodice izgledaće vam kao da jurite kraj njih brzacima i to će vam pomoći da se suočite s talasima plime sopstvenog roditeljstva.

Pružajući nam dubok uvid u svoje najranjivije i najuznemirujuće trenutke – majke deteta koje pati – ona nam nudi priču koja je najbliža emocionalnom uputstvu za kojim roditelji tragaju. Zahvaljujući toj priči, kad se sledeći put nađemo u sopstvenom roditeljskom paklu, naši koraci će biti osvetljeni sećanjem na njenu mudrost i hrabrost.

Svaki roditelj je svestan ove istine: *nema ničeg težeg od odgajanja deteta*. I svi mi znamo da ne samo da je teško; već je često istinski mučno – ponekad čak i traumatično. Znamo da je to istina, ali se ipak pred spoljnim svetom pretvaramo da je roditeljstvo nešto poput šetnje parkom. Zašto je tako? Zato jer se stidimo da priznamo težinu tog puta. A zašto se stidimo? Jer nas naša kultura uči da roditeljstvo „treba da bude prirodno kao disanje“. Dakle, ako osetimo bol, poteškoće, trenutke zbunjenosti ili neuspeh, problem je sigurno u nama. Toliko smo opsednuti odgajanjem tih, za nas, posebnih, izuzetnih bića da gubimo svaki osećaj normalnosti, ljudskosti i, usudujem se reći, zahvalnosti za obično. Ono što ne shvatamo jeste da taj preterani fokus na izvrsnost vodi samo do velikog stida i osećaja nedostojnosti kad naša deca (ili mi sami) pokažu znake slabosti ili krhkosti. Ta stroga očekivanja odražavaju se na našu decu, koja potom usvajaju osećaj samoprezira, što izaziva mnoge druge bolesti. I taj ciklus umanjenog samopoštovanja nastavlja se generacijama.

Roditeljski identitet nas potpuno obuzima, naročito kad svoju celokupnu vrednost vidimo isključivo u toj ulozi. Zato, kad naša deca imaju teškoće i kad izgleda da se ta uloga urušava, osećamo se kao potpuni gubitnici. Ako nismo dobri roditelji, u čemu smo onda uopšte dobri? Čitav osećaj sebe, sopstvenog značaja i vrednosti dovodimo u pitanje. Ako naša deca dožive neuspeh ili urade nešto zabranjeno, da li to znači

da smo izdali njih i društvo? Kako da se suočimo sa svetom? Ko će razumeti našu nevolju? Razlika između onoga što su naša deca i onoga što smo mi kao roditelji sužava se sve do tačke nestanka. To stapanje i isprepletanost stvaraju dodatnu zbunjenost i preplavljenost osećanjima za sve uključene. Mi i naša deca možemo da se utopimo u tim zamršenim odnosima, dok svako od nas samo očajnički traži da udahne vazduh.

Činjenica je sledeća: svi krećemo na roditeljsko putovanje s velikim fantazijama i očekivanjima. Zamišljamo piknike u parku, avanture u Diznilendu i mirne rituale pred spavanje. Mislili smo da ćemo podići decu predodređenu za velike uspehe, apsolutnu sreću i za dostignuća bez premca. Zato od samog početka vredno radimo kako bismo im pomogli da blistaju. Istražujemo najbolje mogućnosti i upisujemo ih na različite aktivnosti. Teramo ih do krajnjih granica. Nijedna cena nije previsoka ako vodi ka budućem uspehu naše dece. To je način na koji većina od nas shvata roditeljstvo.

Međutim, ta perspektiva ne uzima u obzir nijednu drugu stvarnost. Ne pada nam na pamet mogućnost da naša deca mogu biti zlostavljana, socijalno nespretna, da mogu da imaju poteškoće u učenju, da budu anksiozna ili depresivna, da se okrenu zavisnostima ili izvrše samoubistvo. Dakle, kad se takve neizbežne komplikacije pojave u našim životima, potpuno smo zatečeni. A kako niko ne govori o tome koliko su prisutne, pa čak i neizbežne te pojave i neugodnosti u stvarnom životu, počinjemo da verujemo da se neuspeh, bol, teškoće i opasnosti dešavaju *samo nama i zbog nas*. Zato nas izjeda ogromna usamljenost, krivica i sram. I tako još više skrivamo svoju stvarnost od drugih. Najveća operacija prikrivanja svih vremena. Sve više roditelja nestaje u izolaciji koju stvara taj veliki spektakl savršenstva.

Jedan od glavnih razloga zbog kojih sam promovisala svesno roditeljstvo jeste da odvojim roditelje od zablude da moraju biti savršeni i da odgajaju savršene „superzvezde“. Videla sam koliko je ta ideja štetna – i po nas i po našu decu. Takav pritisak tera roditelje ka potpunoj kontroli deteta. Osećamo da smo dužni da do najsitnijih detalja upravljamo detetovim raspoloženjem, odlukama i ponašanjem. Ta stalna težnja stvar u nama teret osećaja odgovornosti za sve što im se dogodi. Strašan pritisak! A ako mi osećamo taj pritisak, zamislite šta tek radi deci koja nose teret naše opsesije savršenstvom, uspehom i „srećom“. Šta mislite, kako se naša deca osećaju kada shvate da ne smeju da budu ono što zaista jesu, već su instrument za naše zadovoljstvo? Kako takvo dete može da se oseća sigurno i da slobodno raste u skladu sa svojom unutrašnjom prirodom? Nemoguće, zar ne?

Svesno roditeljstvo razotkriva čitavu zabludu o roditeljskoj kontroli i podstiče roditelje da je unište. Svesno roditeljstvo znači da mi, kao roditelji, možemo svakako biti tu za našu decu, ali ih ne možemo kontrolisati. Ono nas podseća da, ma koliko se trudili da budemo dobri roditelji, našoj deci se ipak može dogoditi nešto loše. Umesto da se stidimo tih neumitnih činjenica, svesno roditeljstvo uči roditelje da se povežu s decom, istraže sebe, svoje vrline i mane – što je osnovni uslov za duboko isceljenje i osnaživanje. Kristinino putovanje najbolje povezuje principe svesnog roditeljstva s njenim ličnim iskustvima majčinstva.

Model svesnog roditeljstva polazi od toga da naša deca nisu došla na svet da ispune naše fantazije i očekivanja, već da žive na autentičan način – čak i ako je to suprotno od naših planova ili želja. Kako roditelji uče da poštuju, vole i cene svoju decu onakvu kakva jesu, bezuslovno ih prihvatajući –

bez obzira na to sa čime se bore – odnos između roditelja i deteta se produbljuje. Naravno, da bi roditelj dostigao taj stepen emocionalne i psihičke zrelosti, potrebno je da „samog sebe odgoji“ do unutrašnjeg stanja prihvatanja i celovitosti.

Mi, roditelji, ne shvatamo u kojoj meri naša preterana briga i pažnja izazivaju kod dece osećaj gušenja i kontrole. Verujemo da postupamo iz najbolje namere, pa smo zbunjeni, čak i povređeni, kad deca ne shvataju naše postupke onako kako bismo mi želeli. Ona nas odbijaju i često se udaljavaju od nas – a mi smo samo mislili da ćemo svojom „brižnošću“ izbeći neposredne posledice. To u nama izaziva frustracije koje nas često vode do nekontrolisanih reakcija.

Neizbežno upadamo u emocionalni ćorsokak. Tek kad postanemo sposobni da sagledamo sebe i shvatimo da veliki deo naše brige i zabrinutosti potiče iz naših vlastitih, dečjih strahova – od nesavršenosti i osećaja da nismo dovoljno vredni – možemo prestati da te strahove projektujemo na decu. Time ćemo ih osloboditi pritiska da se ponašaju na način koji bi nama ulivao osećaj sigurnosti ili vrednosti. Umesto da ne prestano nose teret naših očekivanja, deca mogu otkriti svoje želje i upravljati sopstvenim očekivanjima.

Kristinina unutrašnja transformacija jasno pokazuje kako tradicionalni roditeljski pristup, vođen strahom, sramom i kontrolom, jednostavno ne funkcioniše. Zapravo, može biti veoma destruktivan i učiniti porodični život znatno težim. Kad je Kristina počela da se fokusira na sopstveno unutrašnje isceljenje, uspeła je da vidi svog sina s razumevanjem, osećajnošću i saosećanjem koje mu je bilo očajnički potrebno.

Dok je ranije na njegovo ponašanje gledala kao na odraz toga kakva je ona majka – i sve uzimala lično, reagujući emo-

cionalno – vremenom je naučila da odvoji svoje emocije od sinovljevog ponašanja. Kad je počela da razdvaja svoj identitet majke od identiteta svog sina, uspela je da ga zaista vidi na dublji i prefinjeniji način. Što je više uspevala da se odupre da sve doživi lično, imala je više unutrašnjeg prostora da pažljivije prepozna i poštuje njegove potrebe. Jasna svest joj je omogućila da prestane da slepo reaguje iz straha i bespomoćnosti. Ohrabрила se da zastane i dozvoli mu da iskusi sve svoje emocije, čak i one koje su je plašile. On se osećao sigurno. I baš kao i sva deca koja se osećaju sigurno, počeo je da cveta.

Kristinina sposobnost da podeli najmračnije, najranjivije trenutke svog sina na njegovom putu ka celovitosti najvredniji je deo ove knjige. Uvodeći nas u svoju najdublju intimu, pokazujući nam svoje sirove, nedovršene i nesavršene delove, ona hrabro normalizuje upravo one aspekte koje svi skrivamo u sebi i bojimo se da otkrijemo svetu. Budući da tako autentično razotkriva svoje unutrašnje demone, daje nam hrabrost da i mi učinimo isto to. Zajednički imenitelj ljudskosti leži u našoj ranjivosti. Uvek kažem da je bol portal koji vodi ka unutrašnjoj transformaciji i buđenju. Nažalost, većina nas beži od bola u životu i prekriva ga zavisnostima i distrakcijama. Ipak, kad prihvatimo bol, kao što je Kristina učinila, dopuštamo mu da nas transformiše i otvaramo se ka većoj zrelosti, mudrosti i hrabrosti.

Neka vas ove stranice odvedu u dublje delove vašeg srca i duše, kao što su odvele i mene. Hvala ti, Kristina. Hvala tvom predivnom sinu koji je s nama podelio svoju hrabrost. Priča jedne majke o njenim najmračnijim trenucima nosi snagu baklje koja osvetljava put i pomaže nam da i sami pronađemo svoj izvor svetlosti.

— DR ŠEFALI SABARI

laž #1

Znam kako ću

Gledam pravo u lice svog sina, a opet ga ne vidim. Zurim u njegove plave oči – one iste oči koje su nekad bile pune radoznalosti, pune smeha, pune energije i ljubavi – sada su nekako prazne. Vidim krvave kraste na zglobovima njegovih prstiju. Ponovo udara pesnicama u pločice tuš-kabine, pokušavajući da oseti bilo kakav drugi bol osim bola depresije i anksioznosti.

Polako mu prilazim i obuhvatam rukama njegovo telo, sad je viši od mene, a to je isto ono telo koje mi je bilo položeno u ruke pre petnaest godina, kad sam postala prvi put mama. Čvrsto ga držim. Čujem njegov dah. Osećam kako mu srce kuca. A opet, on nije ovde. Hoću nazad svog sina.

Luka, moje prvo dete, najlepše iznenađenje mog života. Bila sam godinu i po dana u braku s njegovim ocem i još nismo planirali decu. Ipak, odjednom sam se našla sklupčana u ormanu kako razgovaram preko telefona s medicinskom sestrom koja mi je nekoliko sati ranije dala test za trudnoću. Kaže mi da ću postati majka. Istog trenutka naviru mi suze. Navire duboka, beskrajna ljubav prema detetu koje tek treba da upoznam.

Od prvog daha, Luka je bio kao vatra. Bistar, vedar, živahan i razigran, kreativan i zabavan, osećajan i topao – sa svojim stavom, hrabrošću da uvek izgovori ono što misli, i tvrdoglavošću za koju sam znala da će ga kočiti, ali i nositi ka visinama. Od samog početka sam osećala da će me ovo dete učiti i podsticati, i želela sam da ostanem otvorena za sve što me čeka s njim.

Između njegove dvanaeste i trinaeste godine, primetila sam da mu se raspoloženje i ponašanje menjaju. Brzo sam postavila dijagnozu; to je ono poznato ljudsko stanje zvano pubertet. Na kraju krajeva, svaka odrasla osoba je prošla kroz to. Imao je sve klasične simptome: nema strpljenja sa članovima porodice, promenljivog je raspoloženja, prevrće očima, odgovara na pitanja jednom rečju, zatvara se u sobu, prelazi

iz šašavog i pričljivog dečaka u ozbiljnog i sumornog, nervira ga svaka sitnica – recimo, moje postojanje u kuhinji, moji komplimenti, moje „dobro jutro“... u suštini, nerviram ga ja. Cela ja. Celo moje biće. Sve u vezi sa mnom.

Što se strpljenja tiče, to mi i nije jača strana. Srećom, Lukin očuh, moj muž Filip, izuzetno je strpljiv i zahvalna sam mu što mi pomaže da ostanem smirena. Ništa od svega ovoga me nije posebno zabrinjavalo. Čak sam bila i ponosna! Luka se odlično snašao u svojoj adolescentskoj fazi.

Setivši se kakva sam bila u njegovim godinama i svesna da se nesigurnost u tinejdžerskom dobu često ispoljava glasno i agresivno, za njegov trinaesti rođendan pripremila sam mu doručak koji sam mu odnela u krevet i snimila jedan video samo za njega. Bio je to kolaž poruka svih bitnih ljudi u njegovom životu – gde su jedan za drugim govorili šta najviše vole kod njega. On je sedeo na krevetu, jeo palačinke s nutelom i gledao porodicu, prijatelje, roditelje svojih drugara i bivše učitelje kako ga obasipaju ljubavlju, podsećajući ga koliko je neverovatan i izuzetan. Mislim da bi svako trebalo barem jednom godišnje da dobije takav video – a posebno tinejdžeri.

Tinejdžeri nose maske – ja to tako vidim. Ali to nije maska koju stave svojevoljno i mogu da je skinu kad god poželeva. Nije to ni šarena maska od papira, već maska sačinjena od hormona, komplikovanih osećanja, društvenog pritiska, nesigurnosti i stresa. Ispod te maske je dete koje dobro poznajem – sa istim srcem i istim osobinama. Dete o kojem sam brinula, koje sam vodila kroz život i koje mi je iz godine u godinu sve više otkrivalo ko je zapravo.

Na kraju krajeva, posle nekoliko turbulentnih tinejdžerskih godina, maska će se skinuti. A ja ću tada slaviti. Crveni tepih, tijara i sve moguće lente i ordeni – jer sam preživela tu ekstra specijalnu, ekstra posebnu fazu roditeljstva. Dok se to ne desi, sve što treba da radim je:

1. U cilju očuvanja moje prisebnosti: podsećam se barem 64 puta dnevno da će ova faza proći.
2. U cilju očuvanja Lukinog zdravog razuma: ne guram da prebrzo izađe iz ove faze.
3. Za dobrobit svih: stavljam potrebe svog deteta ispred svojih i svačijih nerealnih očekivanja.

Kako će biti lako! (rekao – nijedan roditelj ikada)

Zaista sam mislila da ću biti dobra u podizanju tinejdžera. Nekoliko godina nakon fakulteta, a pre nego što sam postala majka, radila sam u srednjoj školi kao pomoćnica reditelja u školskom pozorištu i kao zamenska nastavnica za različite predmete. Bila sam u ranim dvadesetim, pa su se đaci zbog male razlike u godinama i moje opuštene prirode osećali prijatno sa mnom. Često su mi se otvarali i pričali o svojim ličnim problemima. Vodila sam mnoge duboke razgovore sa tim klincima. Sedela sam sa devojkom koja mi je pričala kako je možda trudna, zbunjena i uplašena nije znala kome da se obrati osim meni. Razgovarala sam dugo sa učenicima koji su sa mnom delili priče o maltretiranju, pritiscima da učestvuju u aktivnostima u kojima nisu želeli, borbi sa poremećajima ishrane ili životu u kućama punim haosa, sa roditeljima koji se ponašaju kao da se međusobno mrze. Videla sam stres, strah i pritisak koji su ti mladi ljudi svakodnevno osećali. Bila

sam svedok njihovim naglim promenama raspoloženja. Shvaćala sam koliko im je važno da ih neko vidi, sasluša i ceni.

Duboko se saosećam sa decom tog uzrasta jer sam i sama proživela teške trenutke kao tinejdžerka. Kada sam imala četrnaest godina, moja porodica se iz ratom zahvaćene Hrvatske preselila u Sjedinjene Američke Države. Pored svih uobičajenih tinejdžerskih nesigurnosti i stresa, morala sam da se prilagođavam potpuno drugačijoj kulturi i drugačijim društvenim normama o tome šta je „kul“, a šta nije. Pokušavala sam da izrazim svoje misli i osećanja na stranom jeziku, a nisam umećla jasno da ih formulišem ni na maternjem jeziku, u svom dnevniku. Pokušavala sam da pronađem prijatelje koji bi imali strpljenja za moje prilagođavanje, a uz to sam osećala i krivicu što sam napustila ratom razorenu Hrvatsku i prijatelje koji su ostali tamo.

Sve mi se činilo komplikovano, haotično i previše, a ja sam se osećala neshvaćeno, izgubljeno i nedovoljno.

Tih godina sam češće osećala anksioznost i depresiju nego što bi se primetilo spolja, a nisam znala kako da opišem ono kroz šta prolazim. Devedesetih nisam poznavala nikoga ko je otvoreno govorio o depresiji, anksioznosti ili bilo kojim drugim problemima mentalnog zdravlja. Čak se ne sećam da sam ikada čula te reči izgovorene naglas. Ako bi se i vodio razgovor o mentalnom zdravlju, uvek je bio u kontekstu *tamo nekih „ludaka“ koje treba zatvoriti na psihijatriju*.

Smatrali su nas problematičnim tinejdžerima koji će s vremenom prerasti svoja zeznuta osećanja. Nisam sigurna da li bi mi lekar tada dijagnostikovao depresiju i anksioznost, niti da li je ono što sam doživela bilo ekstremnije od uobičajenog tinejdžerskog iskustva devedesetih, ali pitam se koliko bi

moje mladalačko iskustvo bilo drugačije da sam tada išla na psihoterapiju. Kako bi bilo da sam imala nekoga ko bi mi pomogao da sredim haos u glavi i potvrdim da su svi moji čudni osećaji zapravo normalni? Uvek sam smatrala da bi svet bio bolje mesto da svako dobije psihoterapeuta odmah po rođenju. Dodeš na svet i pre nego što ti preseku pupčanu vrpцу ili stave bolničku tračicu, uruče ti vizitku: „Izvoli broj tvog terapeuta. Koristi po potrebi. Drugim rečima – koristi ga često.“

Kada sam postala majka, mislila sam da će mi moje lično iskustvo i empatija prema tinejdžerima biti prednost u roditeljstvu. Iskreno sam verovala da ću biti barem prosečna, a najverovatnije iznadprosečna majka (možda čak i za medalju!) kad je reč o podršci deci u tim osetljivim godinama. Ali ogromna je razlika između rada sa tinejdžerima i biti roditelj svom tinejdžeru.

Kako majka, pogotovo sa prvim detetom, može da zna da li njeno dete prolazi kroz „normalne“ tinejdžerske hormonalne promene ili je u pitanju nešto ozbiljnije? Bilo bi divno da deca (i ljudi generalno) mogu jasno da prepoznaju i izraze sve svoja osećanja, misli, unutrašnje borbe i potrebe, a još bolje da mi, njihovi najbliži, možemo odmah da razumemo i znamo kako da popravimo stvari. Ali to je samo fantazija koja nikada nije postojala, niti će ikad postojati.

Evo kako – iz moje perspektive – izgleda odgajanje Luke u ovom periodu:

Dajemo mu privilegije. On izigra naše poverenje. Mi mu onda oduzmemo neke od tih privilegija, zbog čega se on oseća ograničeno. S vremenom polako vraćamo neke privilegije objašnjavajući da može dobiti još slobode ako pokaže da je

pouzdan. On pristaje, ali ubrzo ponovo zloupotrebi naše poverenje. I tako u krug. Neverovatna zabava za sve nas.

A ja i dalje nastavljam sa istim roditeljskim pristupom, ubeđena da je moje dete prosto „ekstra tinejdžersko“ u odnosu na druge. Kako ciklus u koji smo upali postaje sve intenzivniji i iscrpljujući, čini se da poricanje i strah vode političku kampanju za moj glas. Dva suprotstavljena kandidata sa potpuno različitim vizijama šta je najbolje za sve uključene, i svaki od njih pokušava da me ubedi da izaberem njegovu stranu.

Kampanja poricanja kaže:

„Nije tako ozbiljno. Većina tinejdžera se tako ponaša i s vremenom preraste.“

Slogan: „Ne paniči. Proći će.“

Kampanja straha poručuje:

„OVO JE NAJGORA MOGUĆA STVAR KOJA SE U ŽIVOTU MOŽE DOGODITI!“

Slogan: „PANIKA! PANIKA! PANIKA!“

A ja sam neodlučni glasač kojem oba kandidata deluju pomalo nestabilno. U jednom trenutku se slažem sa Poricanjem, a u sledećem sam potpuno ubeđena da će Strah dati bolje rezultate.

Na primer, Luka prestaje da radi domaće zadatke i počinje da zaostaje u predmetima u kojima je prethodno bio dobar.

Poricanje: „Škola je teška u ovom uzrastu. Povremeno mu treba dodatna pomoć.“

Strah: „UPOZORENJE! UPOZORENJE! DETE PROPADA! BUDI-TE STROŽI ILI ĆE ZAVRŠITI NA ULICI!“

Luka kupuje vejp od drugara iz škole.

Poricanje: „To je samo nikotin. Tinejdžeri i pušenje? Ništa novo. Samo testira granice, eksperimentiše sa nečim što je zabranjeno, imitira svoje okruženje.“

Strah: „KO JE OVAJ STRANAC? OVO NIJE DETE KOJE SI ODGAJALA! DA LI SI PRIČALA SA NJIM O VEJPINGU?! TREBA DA PANIČIŠ! I ONDA DA SE JOŠ VIŠE USPANIČIŠ! I NA TO DODAŠ VELIKU DOZU SVEŽE PANIKE!“

Počinje da se druži sa decom koje je ranije izbegavao i želi da se uklopi u njihovu grupu.

Poricanje: „Normalna stvar.“

Strah: „ZAVRŠIĆE U ZATVORU!“

Zatim – počinje da laže svakodnevno.

Zanemaruje obaveze.

Redovno kasni na časove.

Ne poštuje nastavnike.

Krši porodična pravila.

Krši školska pravila.

Deluje da je izgubio empatiju prema drugima.

Postaje okrutan prema sestri.

Odbija da preuzme odgovornost za svoje postupke.

Počinje da krivi druge za svoje postupke.

Njegov stav prema meni eskalira i ima izlive besa.

Nastavnik koji mu je držao časove – daje otkaz.